

MAURICE DOMMANGET: LES GRANDS SOCIALISTES ET L'ÉDUCATION: DE PLATON À LÉNINE

A nagy szocialisták és a nevelés: Platónról Leninig.
Párizs 1970. Armand Colin. 470 oldal

A könyv címe láttán könnyen azt hiheti az olvasó, hogy sajátos szempontú neveléstörténetet tart kezében. Sokat ígér a szerző: PLATÓNról LENING követi nyomon a „szocialista” gondolkodók pedagógiai nézeteinek alakulását. A cím tehát egyszerre vonzó és meglepítő. Vonzó, mert ritkán találkozunk olyan átfogó művel, amely a szocialista pedagógia kibontakozását és fejlődését követi nyomon, s meglepítő, mert mi sem PLATÓNt, sem SYLVAIN MARÉCHALT, sem ALBERT THIERRYt nem tartjuk számon a szocialista gondolkodók sorában. A szerző tehát minden gondolkodót szocialistává léptet elő, aki *valamilyen módon társadalmi problémákkal foglalkozott*, akár az ókorban élt, akár a XIX. században.

Alighanem ez is oka annak, hogy roppant nehéz föltárni a mű alapkoncepcióját. Ezért szakadozik el minduntalan az a szál, melynek nyomán eligazodhatnánk a pedagógiatörténet útvesztőiben. DOMMANGET ugyanis csak egymással lazán összefüggő portrékat villant fel művében: minden fejezet tehát egy-egy ún. „szocialista” pedagógiai elméletével és tevékenységével foglalkozik.

A mű alapján két fő vonalon követhetjük a pedagógiai gondolkodás fejlődését: az egyik a *kétkézi munkára, a szakmára nevelés*. DOMMANGET szerint MORUS a mezőgazdasági és az ipari munka egymással való kiegészítésének első híve. De CAMPANELLA is lényegesnek tartotta a szakmai nevelést: sőt, külön érdeme, hogy Napállamában a polgárok nem csupán egy, hanem több szakmát tanulnak meg. Ebben a törekvésben burkoltan benne van a munkamegosztás torzító hatásának felismerése. S a technikai fejlődéssel azonos ütemben mind összetettebbé váló szakmai képzés, amelyet VICTOR CONSIDÉRANT és PROUDHON is rendkívül lényegesnek tartott, csak 1917 után, az új típusú szovjet iskolában váltja be igazán a hozzá fűzött reményeket. Ezt, érdekes módon, nem a LENINnek, hanem a MARXnak és ENGELSnek szentelt fejezetben fejtja ki a szerző.

A pedagógiai gondolkodás másik vonala kötetünkben a *szexuális életre való felkészítés*, illetve a *leánygyermek nevelése*. Jószerivel valamennyi gondolkodó a koedukáció híve. Csupán BABEUF és PROUDHON tekintik a nőket alacsonyabbrendű teremtményeknek: nem is foglalkoznak neveltetésükkel. A könyvben felsorolt nevelők közül elsősül Paul ROBIN történelmi és szexuális nevelés mellett s ez a mozzanat fellelhető Francesco FERRER és ALBERT THIERRY munkásságában is.

Mint a felsoroltakból is kiderül, a szerző a franciákat helyezi előtérbe, más nemzetek gondolkodóinak rovására. Ez az elfogultság egyszersmind érdemül szolgál: így olyan pedagógusokról olvashatunk, akik még a szakkönyvekben is ritkán szerepelnek. Megismerhetjük az *Egyenlők* titkos összeesküvésének vezetőit, SYLVAIN MARÉCHAL, BABEUF és BUONAROTTI nevelési elveit, s FOURRIER követőjének, VICTOR CONSIDÉRANTnak a gazdaságos gazdálkodás és a nevelés kérdését együttesen tárgyaló nézeteit, valamint Paul ROBINt, a híres Campuis-i iskola vezetőjét. De érdekes fejezeteket szentelt a szerző a Modern Iskola megteremtőjének, FERRERnek, s ALBERT THIERRYnek, aki a kamaszkor nevelési problémáival küszködött.

Gyakorlati szempontból alighanem Paul ROBIN és FERRER munkássága a legjelentősebb, s utóbbi tevékenysége a legkevésbé ismert. ROBINt a II. Internacionálé lausanni kongresszusa bízta meg, hogy készítsen beszámolót a teljes (intégre)le oktatásról. Ez a beszámoló az „iskolaműhelyekről”, s a hitoktatás megszüntetésének szükségességéről szólt. A következő, a brüsszeli kongresszus azonban alkalmatlannak tartotta az időt a „racionális” oktatás bevezetésére, s inkább munkás-tanfolyamok indítását javasolta a szekcióknak.

1880-ban ROBINt kinevezték a Campuis-i árvaház vezetőjének. Itt végre megvalósíthatta a fizikai és a szellemi oktatás egységéről szőtt terveit. Páratlan jelentőségű vállalkozásba kezdett: uszodát, botanikus kertet, műhelyeket, farmot és múzeumot létesített a gyermekek érdeklődésének felkeltésére. ROBIN nemcsak a koedukáció híve volt, de a szexuális nevelés is: a tudatlanság szerinte egész életre szóló gátlásokat okoz. Újtársaival azonban magára zúdította az egyházi iskolák híveinek haragját, s felmentették állásából. JAURÈS, aki a kötetben szintén szerepel, lelkes híve volt ennek az iskolának.

Az elmaradott, nyomorúságos spanyol iskolák ellen lázadt, s indított harcot FERRER. „Boldog és szabad gyermekkort!” — ez volt jelszava. Az úgynevezett *Modern Iskolát* 1909-ben alapította Barcelonában. Iskolájában nem oktattak ingyen: minden család anyagi lehetőségeihez mérten fizetett gyermekéért. Az intézmény koedukált és szigorúan „laikus”. A kapitalista oktatás — mondta — megakadályozza a gyerekek szellemi és erkölcsi fejlődését. „Mi olyan embereket akarunk nevelni, akik képesek szünetlenül fejlődni, környezetüket és önmagukat megújítani, s szellemi függetlenségükben rejlik legnagyobb erejük. Olyan embereket... akik képesek a jobbat elfogadni, s mindenoldalú életet akarnak élni egy élet alatt.”

Ezért arra neveli tanítványait, hogy csak azt fogadják el, amit megértettek, átgondoltak

FERRER nem tiltja el a gyerekeket a könyvektől, mert rosszak, hanem kiadót szervez az iskola mellett. Az iskola rendszeresen kiadta lapját, sőt *Megújított Iskola* címmel folyóiratot indít, hogy tevékenységét megismerjék. Fáradhatatlanul küzd a laikusok, racionális iskoláért: megalakítja *A gyermekek racionális neveléséért küzdő Ligát*, folytatva ezzel is ROBIN törekvéseit, aki 1893-ban létrehozta a Nevelés Nemzetközi Társaságát. 1909-ben FERRER-t a spanyol király parancsára koholt vádak alapján kivégezték.

Nem érdektelen fellapozni a könyvet a MARX és ENGELS gondolatait tárgyaló fejezetnél sem. DOMMANGET meglepően kevés helyet szentelt számukra, ebben főleg a marxista módszer, s a politéchnikai oktatás fontosságát tárgyaló írásaik kaptak helyet. A LENIN-ről szóló fejezet érdekessége az alig ismert Longjumeau-i iskola, LENIN ottani tevékenységének ismertetése. DOMMANGET értékes bibliográfiai adatokkal rendelkezik LENIN életének e korszakára.

A fejezetek végén található részletes, elsősorban francia, valamint néhány szovjet forrás emeli a könyv tudományos értékét. A magyar szakirodalomból LUKÁCSY Sándor „Petőfi és Cabet” című írását idézi.

DOMMANGET művének jelentős érdeme, hogy a nagy gondolkodók [neveléssel kapcsolatos nézeteit] politikai koncepcióikkal egységben tárgyalja. A felvázolt portrék önmagukban is értékesek, hiszen a feldolgozásban egy sor azonos szempont vonul végig: az egységes nevelés, a szellemi és a fizikai nevelés arányának kérdése, a vallási oktatás problémája, s ezek megoldásának milyensége a döntő DOMMANGET értekelésében. A portrék közül a már felsoroltakon kívül OWENÉ, BABEUFÉ, s ÉTIENNE CABET-É érdemel említést.

Annak ellenére, hogy a szerző nem használta ki a párhuzamba állítás, a történeti összehasonlítás módszerét, a neveléstudomány valamennyi területén tevékenykedők számára felhasználható kútfő, s a franciául olvasók számára értékes bibliográfiai forrás.

BARACS ÁGNES

A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI BETHLEN GÁBOR GIMNÁZIUM JUBILEUMI ÉVKÖNYVE

Közézetesi *Grezsa* Ferenc igazgató. Hódmezővásárhely 1972. 232 + 16 oldal

250 évvel ezelőtt foglalták írásba a hódmezővásárhelyi református kollégium nagydiákjainak iskolai életét szabályozó törvényeket, s ezeket — a kor szokásának megfelelően — 1723. január 15-én írta alá a két első vásárhelyi teológus: FÜREDI István és SZEDERKÉNYI György. Ettől számítva a mai Bethlen Gábor Gimnázium önálló létét. De az iskola épületei is most jubilálnak: az ó-gimnázium régibb épületszárnya 150 éves, a mai gimnáziumi épület pedig 1879-ben, tehát 75 évvel ezelőtt épült.

A hármas évfordulót ünnepli a gazdag tartalmú, kiválóan megszerkesztett jubileumi évkönyv, amelyet GREZSA Ferenc, a gimnázium igazgatója állított össze.

Különbféle szaktudományokba tartozó tanulmányokkal, illetőleg tanulmányrészletekkel szerepelnek a kötetben az iskola egykori növendékei, régi és jelenlegi tanárai: TÁLASI István (A magyar agrárétnográfia kutatásának negyedszázada), O. NAGY Gábor (Három szólásmagyarázat), BERNÁTH Béla (Néhány adat népköltészetünk szerelmi szimbolikájához), LÁNG István (Krúdy: A vörös postakocsi című regényének ritmusformáiról), BLAZOVICH László (Megjegyzések egy XVI. századi hun-történethez), GYULAI József (Ion-implantáció félvezetőkbe), GREZSA Ferenc (Vásárhelyi művészek levelezéséből), PÉCZELY György (Hódmezővásárhelyi éghajlata).

A harmincas évek végének, a háború alatti, majd a felszabadulást követő évek mozgalmas, zajló iskolai életét vetítik az olvasó elé a visszaemlékezések: KRISTÓ NAGY Istváné (A vásárhelyi gimnázium, mint a népi gondolat műhelye), MOLDVAY Győzőé (Volt egyszer egy színház), TÁRKÁNY SZŐCS Ernőé (Vásárhelyi diákok önvallomása 1938-ból), s olvasható SZÉNÁSI Gyula 1938-ban elmondott előadásának szövege is (A mi tanyai értékeink). Majd egy következő fejezetben „Változások az iskoláról” cím alatt BIBÓ Lajos, SZABÓ József, LONTAY Margit, KATONA Imre, HORVÁTH Imre, SZŐCS Andor, BENYHE János emlékezik egykori vásárhelyi diákjeveire.

Érdekes olvasmány LÁSZLÓ József és IMOLYA Imre összeállítása (Válogatás tudós tanáraink írásaiból), amelyben egykori, ma már nem élő tanárok cikkeiből, tanulmányaiból, könyveiből mutatnak be egy-egy jellemző rövid részletet, SZŐNYI Benjámin 1873-ban megjelent verses krónikarészletétől OSVÁTH Béla 1965-ben napvilágot látott esszé-részletéig összesen 15 hajdanvolt tudós vásárhelyi tanárra irányítva a figyelmet.

Az iskola régebbi történetébe is bepillanthatunk egyrészt az 1723-i iskolatörvény magyar nyelvű „kivonatán” keresztül, másrészt pedig SÍPKA Sándor tanulmánya mutatja be az idősebb IMRE Sándor 1849—1860 közötti hódmezővásárhelyi igazgatói működését.